Folkomröstning i USA

UNDER 1900-TALETS första årtionden inlog författningsproblemen en central ställning i amerikansk politik. Det gällde, enligt reformvännerna (från Bryan till Wilson, att fullända demokratin genom att bryta finansens inflytande över politiken och göra folkvädets institutioner mera representativa för den verkliga folkmeningen. Främst gällde de angreppen tendenserna till kapitalist- och bossvälde inom partier och lagstiftare. Till de viktiga resultaten inom unionen hörde den faktiska ökningen av presidentmakten, förbundsenatsvalens val direkt av folket samt den kvinnliga rösträtten. Inom delstaterna och kommunerna genomfördes en rad reformer i samma syfte. De exekutiva organens befogenheter stärktes genom lagstiftning och praxis. För att slå ned de oligarkiska tendenserna inom partierna stadgades så gott som överallt att nominering av kandidater skulle ske genom av staten reglerade val (direkta primärval). Den mest omstridda av reformlinjerna var folkomröstningen. Av gammalt fanns bestämmelser om att ändringar i statsförfattningarna kunde beslutas blott under väljarnas medverkan genom referendum. Nu propagerade man efter schweizisk mönster för nya folkomröstningsformer: fakultativt lagreferendum, varigenom av representationen antagna lagar på begäran av en viss procent av väljarna skulle föreläggas folket, och folkinitiativ, som gav en väljargrupp rätt att kräva att ett visst av gruppen framlagt förslag underställdes folket. Mellan 1898 och 1915 infördes dessa moderna folkomröstningsformer i ungefär hälften av unionens stater.

Sedan det första världskriget har frågor av ansvädd art spelat en vida mindre roll i debatten. Man kan visserligen tala om en fortskridande demokratisering, men den har gått andra vägar och ställt sig andra konkreta mål. En huvudlinje har varit unionsmaktens ökning, framträdande särskilt i metoden att ställa unionella medel till staternas förfogande för sociala och andra ändamål under villkor att dessa medel användes på i detalj angivet sätt och kompletteras genom statliga bidrag. En annan linje är förbundsdomstolarnas alltmer liberala tolkning av författningen; dels har härigenom socialpolitiska lagar, som tidigare ansetts grundlagsstridiga, blivit fullåtliga, dels har förbundets konstitution kunnat användas som medel att säkra medborgerliga rättigheter i staterna. Demokratiseringen har också, särskilt under senare år, kommit till uttryck i strävan att förbättra minoriteternas, särskilt negrernas, rättställning. Statsskicket i union och delstater har icke förändrats, men inom dess ram har de progressiva strömningarna varit verksamma, särskilt under Franklin Roosevelts presidentur.

Reformerna från århundradets början har i stort sett fyllt sitt ändamål, därom torde man vara ense. Korruption, bossvälde, valmaskiner förekommer fortfarande — främst på grund av väljarnas likgiltighet; skandaler inom delstaternas och kommunernas förvaltning är ojämförligt vanligare och av vida större format än exempelvis i Sverige. Men läget har sedan några årtionden också förbättrats; det vore inte längre möjligt för en Lincoln Steffens att skildra en rad stater och städer som utsugningsobjekt för en kodja av finanshajar, valbossar och förbrytare. Den unionella administrationen, som alltid stått på ett högre plan än den lokala, har efter allt att döma också förbättrats.

De från Schweiz hämtade formerna för folkomröstning framfördes under de stora författningsdebatterna som demokratins hjälpmedel framför alla andra. De förklarades vara en konsekvens av själva folkstyrelsen och samtidigt som ett medel att uppfostra folket. Genom referendum skulle man få en möjlighet att bejvra legislaturernas felsteg, initiativet skulle bli ett instrument för den folkliga radikalism som dessa legislaturer inte gav utrymme åt. Propagandan för folkomröstning har emellertid nästan totalt upphört. Intresset för hela problemet är sedan årtionden minimalt. Någon sammanfattande undersökning av de schweiziska folkomröstningserfarenheterna betydelse finns över huvud inte i USA, blott ett fåtal monografier från olika stater (Kalifornien, Oregon, Michigan, Colorado, Oklahoma). Denna slående förändring beror säkerligen delvis på att de förhållningar man ville vinna genom folkomröstningen (eller rättare nya former härav) kunde uppnås genom andra medel. Den sammanhänger också med att institutets verkningar ej blev så sensationella som många — både anhängare och motståndare — väntat. Den allmänna och bestämda motsättning mellan representation och väljare som ansågs nödvändiggöra folkomröstningens införande föreläg inte, eller kvarstod i varje fall inte efter den demokratiseringa i vilken folkomröstningen var ett led.

Av detta följer emellertid inte att folkomröstningen blivit föremål för stark och omfattande kritik i de stater där den införts. Tvärtom, den har blivit en självfallen, av alla godtagen faktor i statsskicket, och de vetenskapliga bedömarna är, såvitt jag kunnat finna, utan undantag positivt inställda till institutet. Icke heller har folkomröstningen kommit ur bruk. Antalet folkomröstningar skiftar i hög grad, beroende på villkoren för en omröstning och andra faktorer under senare år har endast några få omröstningar förekommit varje valår i t. ex. Massachusetts, Michigan, Ohio och Colorado, medan motsvarande antal uppgått till 10 —20 i Oregon och Kalifornien. Men överallt fungerar institutet som ett betydelsefullt led i lagstiftningsmaskineriet.

Karaktäristiskt för utvecklingen i åtskilliga stater är att de nya folkomröstningsformerna till en början begagnades av radikala riktningar utanför partierna dels för att bekämpa lagislaturbeslut som ansågs konservativa, dels för att genomdriva reformförslag som representationen avvisat. Särskilt folkinitiativet spelade en viktig roll; i Oregon, där den angivna tendensen var starkast, lyckades inom två decenier så gott som alla reformers både författningsmässiga och socialpolitiska lagstiftningen. Den brytning mellan representation och folk som härl kom till uttryck avvecklades emellertid inom kort. För senare år kan generellt konstateras att legislaturens förslag — särskilt de författningsförslag som ohjälgatoriskt skall föreläggas folket — i regel antas, medan folkinitiativen i allmänhet förkastas, dvs. i flertalet fall har folket samma mening som representationen. I Massachusetts har under det senaste årtiondet endast två folkinitiativ gått igenom; i Kalifornien har under tiden 1912 —1936 17 författningsinitiativ av 64 och 12 lagintiativ av 45 godtvitts av väljarna. Deltagandet vid folkomröstningar är nästan genomgående något mindre (10—15 procent) än vid val av representation; i fråga om fakultativa referenda och folkinitiativ är dock skillnaden obetydlig. Att de obligatoriska referenda, då ofta inga meningsbrytningar föreligger, i många fall väcker mycket ringa intresse faller av sig självt.

För hela det politiska systemet i USA är beteckande att folkomröstningen föga användes som ett vapen i striden mellan de stora partierna. Folkomröstningar begärs däremot av de s. k. påtryckningsgrupperna (pressure groups), som i viktiga hänseenden tjänar som ersättningar för partier av europeisk typ. De påtryckningsgrupper som härvid kommer i fråga är i huvudsak av två slag, dels organisationer som utesluteande är inriktade på politiska aktioner (t. ex. allmänt konservativa och radikala föreningar, respektive föreningar för ruslryckaförbud, för reform av förvaltningen, för sjukvårdens förstatligande osv.), dels organisationer som i allmänhet tillvaratar vissa yrkes- eller socialgruppers intressen och i samband därmed i vissa fall använder politiska ståndsmedel (t. ex. handelskamrar, sammanslutningar av arbetsgivare respektive arbetare, bondeföreningar). Det normala vid en folkomröstning — vilket förefaller oss främmande, men i USA är självfallet — är att partierna inte tar ställning, medan en rad skilda organisationer av teknisk sett opolitisk karaktär framträder som ledare av agitationen för och emot de förslag det gäller.

Vid bedömandet av folkomröstningarnas utfall är det i USA, liksom i Europa, vanligt att iakttagarna, även då de framträder som vetenskapsmän, okritiskt ger uttryck åt sin subjektiva uppfattning och utifrån denna förklarar resultaten reaktionära eller måttfullt konservativa, progressiva eller betänkligt radikala. I stort sett är det obefogat att påstå att folket — enligt gängse språkbruk — visat sig vara mera konservativt eller mera radikalt än representationerna, och det är ju den jämförelsen, icke en jämförelse mellan professor X:s åsikter och folkets, som är av intresse. Ostridigt är dock att åtskilliga reformförslag av betydelse som icke vunnit representationens gillande genomförts medelst folkinitiativ. A andra sidan har folket, till många förvåning, varit lika avvisande som representationen gentemot ett flertal radikala förslag (t. ex. om ytterligt höga folkpensioner i Kalifornien, om socialisering av vissa företag i Oklahoma).

Varför anser man tämligen allmänt folkomröstningen värdefull, oberoende av den politiska åsåddningen? I huvudsak framhålles här samma synpunkter som i Schweiz, men de har i vissa fall en för USA speciell utformning. Genom folkomröstningen blir det möjligt att fastställa opinionen i en isolerad sakfråga, och i viktiga fall är det väsentligt att denna opinion verkligen blir utslagsgivande. Representationen kan icke väntas ge en bild av folkmeningen, särskilt icke i de amerikanska delstaterna, där majoritetsval råder, där man ofta väljer statliga representanter under intryck av unionella stridsfrågor och där partierna mera är valorganisationer än organ för åsikter och intressen. Påtryckningsgrupperna, som här närmast motsvarar de europeiska partierna, gör sig gällande både inom representationen och vid folkomröstningarna, men i det sistnämnda fallet sker det med större öppenhet, i form av inlägg i en offentlig debatt, icke genom övertalning, hotelser och löften i hemlighet. Vidare är folkomröstningen ett medel till politisk fostran, enligt många uppfattning ett bättre medel än alla andra, ty den diskussion som härvid uppstår får en annan saklig intensitet än då väljarna har att rösta blott på personer. Av värde för meningsutbytet är särskilt de inlägg för och emot framlagda förslag som utarbetas av experter och i flera stater distribueras genom regeringens försorg och på statens bekostnad. I många fall, tillfogar man, leder en folkomröstning till att en viss fråga, åtminstone för lång tid framåt, avföres från dagordningen. Något så vackert exempel på detta som förbudsomröstningen i Sverige år 1922 har man knappast i USA, men det är obestridligt att ett klart utslag vid en omröstning är ägnat att dämpa debatten och göra vederbörande fråga inaktuell. Av dessa skäl, liksom av allmänt demokratiska principskäl, håller man på de nya folkomröstningarna i de stater där de införts. De har icke givit de märkliga resultat som många hoppades, men än mindre har de besannat kritikernas farhågor; de har, liksom i Schweiz, helt enkelt kommit att framstå som ett oumbärligt moment i demokratin.

Herbert Tingsten

Lyrik som övervintrat

DET S. K. ANDRA TYSKLAND ovs. det Tyskland som vägrade acceptera hitlerismen, hade ju under det bruna barbariets år sin vitt och bredt hörbara stämma i de emigrerade författarnas falang. Men det fanns också en "inre emigration", det fanns mot nazismen fientliga författare som stannade kvar i Tyskland i det fasta beslutet att försöka uthärda under dess förnedringstid. Vad de satte på prärit fick de i allmänhet stoppa i skrivbordslådorna, i förhoppning om att läget en dag skulle bli sådant att de fritt skulle få tala ut för en läsekrets.

Om de antinazistiska, i Tyskland övervintrande författarnas produktion under de svåra åren vet vi ännu inte mycket, men ett och annat litterärt vittnesbörd om det "andra Tyskland" hållning börjar dock tränga ut i världen.

Till dokumentationen kan på sitt sätt en nyligen utgiven antologi, innehållande tysk lyrik från förtryckets tid, bidra. Denna bok, *De prisvisdis* (utg. av Gunter Groll, Verlag Kurt Desch), som till sitt yttre bär kristidens stämpel, låter ett stort antal under nazismens är mer eller mindre förtäckt verksamma poeter framträda med dikter som avspeglar en mentalitet så artskild från den under de åren officiellt manifesterade som gärna är tänkbart. Ska man summera ett allmänt intryck av den tyska lyrik som här framträder blir det detta: nätvändhet, saminglikring det inre livets reservoarer, konfessionella religiositet. Påfallande ofta bekänner dessa poeter sin tro på en andlighetens och de goda krafternas region — men ofta nog uttrycker de också sin tro på ett rike som inte är av denna världen. "Bedenkt das Dunkel und die grosse Kälte / in diesem Tale, das von Jammer schallt": dessa versrader av Bert Brecht står som motto över boken, och det är knappast någon risk att under läsningen glömma bort denna maning.

Det är kanske inte så många av dessa diktare som visar en mer särpräglad profil, och ytterst få av dem kan beteckna som nydanare i formellt avseende. Över huvud taget är det inte de mer eller mindre djärva formexperimenten som präglar denna volym av tysk lyrik från de senaste tolv åren. De traditionella formerna dominerar, någon motsvarighet till den franska eller anglosachsiska modernismen finner man inte i antologin.

Andå vore det otacksamt att inte erkänna den värdefulla lyrik som denna bok rymmer. Men det måste betonas att de i poetiskt avseende mest vägande bidragen lämnats av redan kända och uppskattade författare. Den yngsta generationens poesi är knappast av någon mer överlyrgande kvalitet, fastän man villigt tillstår att en sådan lyriker som Dagmar Nick (f. 1926) finner rena och koncentrerade uttryck för sin känsla inför ruinstäder och människomassor på flykt.

Det på den religiösa övertygelsens grund fotade motståndet mot hitlerismen får sina mest betydande lyriska uttryck hos sådana poeter som de; här framlägger han några dikter som sammantvinnar reflexion och naturskildringsgåtor och som har några minnesvärda refrängen.

En man för sig är Oskar Loerke, vars av naturromantik genomströmmade lyrik betecknar en av de originellaste insulserna i den tyska litteraturen under 20- och 30-talens år. Han har signerat några av de i poetiskt avseende starkaste sidorna i denna antologi. Vid sidan av honom bör till sist Werner Bergengruen nämnas: hans anklagande eller tröstande dikter, av vilka några anonymt publicerades i utlandet, medan andra i hektograferade exemplar gick ur hand i hand i Tyskland och Österrike, har sin styrka i den kristallistkt slipade formen och i den intensiva koncentrationen av en centralt humanistisk förkunnelse. "Salz und Asche" är en för Bergengruen karaktäristisk dikt, och den är samtidigt representativ för den anda som präglar hela denna antologi från ett demolerat land, där de många undermåliga, servila eller vedervärdigt passiva individerna inte bör få undanskymma de behjärtade och i sin kamp mot det vidriga tyranniet ståndaktiga och tappra:

Salz und Asche wird uns nähren.
Distel unsre Bettstatt sein.
Unsre Wunden, unsre Schwären
hüllen morsche Fetzen ein.
Trunk wird uns der Quell gewähren,
dem kein Rebstock wird gedeihn.
Aber von den Trugaltären
stürzte splitternd Stein um Stein.
Die befleckten Atmosphären
durften sich vom Dunst befrein.
Salz und Asche wird uns nähren,
Salz und Asche, sie sind rein!

Johannes Edfelt

EXAMEN.

Med. lic.-examen har avlagts av Egon Persson, mlm. (TT, Lund).

Nyhet!

Spanska

Lärobok
för
nybörjare och för självstudium
av Gustaf Landgren

FORSNERS

5: 50

FOLKHUSHÅLLNINGEN

Vi delar den lika

HUR STOR ÄR KAKAN?

Vår skörd av brödsäd i milj. kg

1931-40 1946 1947
1.044* 970 532

Skörd och import i milj. kg

1931-40 1946 1947
1.080* 997 615

Samtidigt har Sveriges folkmängd ökat

1931-40 1947
6.3 milj.* 7,0 milj.

*) Genommittsiffra

Det är besvärligt med ransoneringskorten och det är fullt förståeligt att vi önskar dem dit pepparn växer. Men hur tror Ni det skulle gå utan dem?

Det är fortfarande ont om livsmedel. Torka och missväxt har följt kriget i spåren. Skörden under 1947 har slagit fel — inte bara i Sverige utan också i många andra länder. För att avhjälpa bristen har det blivit nödvändigt med ökad import (i den mån det varit möjligt), inhländning av korn och havre samt högre utmalning av brödsäden. Och ändå har Sverige en av världens lägsta brödransoner.

Om vi inte med hjälp av ransoneringen delade lika de livsmedel som finns, så fick vi stå i kö för att få vårt bröd och ändå skulle kanske många bli utan. För att kakan skall räcka åt oss alla måste den fördelas rättvist — då har alla möjlighet att få sin del till ett skäligt pris.

Att ta mer än sin del är att ta från andra

VI DELAR DEN LIKA

För ARKIVET – företagets "minne"

Inom alla välskötta företag utgör arkivet en viktig del av organisationen. Där samlas alla dokument och handlingar. Arkivet är företagets "minne" och får ej svika.

Vid planeringen av arkivet har man fyra viktiga faktorer att ta hänsyn till: Ordningsprincip, Arbetsgång, Vägvisarsystem, Förvaringshjälpmedel. Av de sistnämnda ger Esselte här ett urval.

Några synpunkter på de övriga faktorerna har Esselte samlat i en broschyr, som Ni får i närmaste pappershandel.

Arkivets förvaringshjälpmedel

måste väljas med hänsyn till arten av de handlingar, som skall arkiveras. Man kan använda sig antingen av pärmar eller mappar.

I Esseltes stora pärmsortiment har de s.k. gaffelpärmarna med Trio-mekanism vunnit ett välförtjänt anseende. Trio, som är den ursprungliga pärmen, har fortfarande en obestridlig rangställning, och finns liksom de billigare Jopa- och Stellapärmarna på kontor runtom i landet.

Tunapärmen har samma gaffelsystem som Trio, men har tlat, kluven trärygg klädd med mörkgrön lärft.

Pärmsortera är försedda med papper i samma färg och är försedda med kantskena nedtill. Tuna är både slitstark och ocöm. Nr 9247 kostar i kvarto/A4 kr. **4:15**

En annan bra pärm är Fortunapärmen, som avviker från Tunapärmen endast genom att pärmarna består av bigad konstkartongkartong. Nr 9442 i kvarto/A4 kostar kr. **3:40**

En behändig överflyttningspärm för brev m. m. är den patentskyddade **U-pärmen** med U-formig bygel, som gör att papperen faller upp plant. Vid insättning eller uttagning av papper lyfter man upp bygeln, varvid alla överliggande papper följer med. Nr 9431 i kvarto/A4 kostar kr. **1:35**

Ringpärmen väger litet och är bekväm att handskas med. Genom det plana uppslaget är den lätt att arbeta i. Nr 8957 med 4-ringad mekanism och av grön konstläderkartong kostar kr. **2:75**

Polpärmen har klämmekanism med stor gripförmåga och är synnerligen lämplig för förvaring av papper utan häldagning. Nr 9043 speciellt avsedd för växlar kostar kr. **1:20**

Ett lämpligt förvaringsmedel för korrespondensen för det löpande året är hängmappar. Nr 1877 är försedd med list av vulkanfiber, bigar i bottnen och passar för A4. På överkanten kan fästas rubrikhållare av celluloid med snedställd textyta. Pris per 100 st. kr. 72:—, Pr st. kr. **0:77**

I samband med grovsorteringen i arkivet är brevkorgen aktuell. Nr 9692 är en solid och enkel typ, överdragen med starkt, grått marmorerat papper. Pris kr. **2:05**

Efter grovsorteringen fördelas handlingarna i en brevsorterare. Praktisk och tidsbesparande är nr 9128 A. Pris kr. **5:85**

Esselte-märket på pärmar och mappar borgar för kvalitet och ändamålsenlighet.

Ett lämpligt hålslag är nr 9188 för Triomekanism med 4 hål. Det har inställning för olika pappersformat och kostar elegant lackerat kr. **4:75**

Någon av dessa artiklar kan tillfälligtvis vara slutsåld hos Er pappershandlare. Vi gör emellertid allt för att snabbt kunna "fylla luckorna"

Kontorsarbetets rationalisering bygger på standardisering av hjälpmedlen. Därför ansluter Esselte i möjligaste mån sin tillverkning till standardformaten. Detta spar papper.

Pappershandeln för dem – ESSELTE gör dem kvalitet

© Tingstensamlingen Publicerad med tillåtelse av Dagens Nyheter AB.